

Σημειώσεις για το εργαστήριο δημιουργίας εφαρμογής επαυξημένης πραγματικότητας [AR]

Η γυναικεία μορφή στον τίτλο της Χάρτας (φ. 4)

Η γυναικεία μορφή στο καρτούς, σε χάρτη της αρχαίας Ελλάδας του G. Delisle (1794) και στη Χάρτα του Ρήγα (1797).

Στο τέταρτο φύλλο της Χάρτας περιλαμβάνεται ο τίτλος της, που μας δίνει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την τεκμηρίωση του έργου. Ήταν συνηθισμένη πρακτική, την εποχή εκείνη, οι χάρτες να έχουν διακόσμηση γύρω από τον τίτλο, συνήθως με κάποια παράσταση που σχετίζεται με το θέμα του. Έτσι, σε χάρτες της κλασικής αρχαιότητας μπορεί να εικονίζονται, π.χ., ερείπια αρχαίων κτιρίων, φιλόσοφοι που συζητούν κ.ά., ως τιμητική αναφορά στην κοιτίδα του κλασικού πολιτισμού, όπως την αντιλαμβάνονται οι λόγιοι του Διαφωτισμού. Στους χάρτες που χρησιμοποίησε ο Ρήγας ως πρότυπα για τη Χάρτα, υπάρχει η απεικόνιση μιας αντίστοιχης μορφής, πολύ πιο λιτής όμως. Ο Ρήγας πρόσθεσε στη Χάρτα μια σειρά από σύμβολα, εμπλουτίζοντας τις παραστάσεις που την πλαισιώνουν και οι οποίες αναφέρονται στον βίο των ελεύθερων πολιτών, τον διάλογο, την κινητικότητα, τη διασπορά, την αναγέννηση μετά από μια μεγάλη καταστροφή, τις δυνάμεις του ελλητισμού: οι αθλητικοί αγώνες, ο Κολοσσός, η Αγορά, η Αργώ, ο Δευκαλίων και η Πύρρα, ο Ηρακλής και η Αμαζόνα, ο Κολοσσός και η Τριήρης. Πρόκειται για μια σύνθετη αλληγορία που διαβάζεται στο σύνολό της.

Αυτή που κυριαρχεί, όμως, στην παράσταση είναι η γυναικεία μορφή που βρίσκεται στο επάνω μέρος του τίτλου. Δεν είμαστε σίγουροι ποια έννοια ακριβώς προσωποποιείται: η Επιστήμη, η Ελλάδα στη μακρόχρονη ιστορία της ή η μελλοντική Πολιτεία που θα προκύψει μετά την Επανάσταση, η Δικαιοσύνη, η Ιστορία; Οι συμβολισμοί, όμως, σε όλα τα στοιχεία που την πλαισιώνουν, είναι πολύ σημαντικοί: στα χέρια της κρατάει το κηρύκειο (σύμβολο του Ερμή, θεού του εμπορίου) και τη γραφίδα με την οποία γράφεται η Ιστορία. Στα πόδια της είναι ανοιχτά δύο βιβλία, ένα με γεωμετρικά σχήματα και το δεύτερο με έναν στίχο από τον Όμηρο: *Πολλών ανθρώπων ίδεν άστεα και νόον έγνω* («γνώρισε τις πόλεις πολλών ανθρώπων και κατανόησε τον τρόπο που σκέφτονται»). Πρόκειται για αναφορά στον Οδυσσέα, ένα αρχετυπικό σύμβολο του πολυμήχανου Έλληνα που βρίσκεται συνεχώς σε ανησυχία και κίνηση, γνωρίζει άλλους λαούς, επιβιώνει μέσα από δυσκολίες και πάντα έχει σημείο αναφοράς την επιστροφή στην πατρίδα, τον Νόστο. Ταυτόχρονα, αν σκεφτεί κανείς ότι ο Οδυσσέας απέκτησε τις γνώσεις και τις εμπειρίες του ταξιδεύοντας, το απόσπασμα αυτό μπορεί να είναι

προτροπή προς τον αναγνώστη να κάνει ένα νοητό ταξίδι πάνω στον χάρτη και να προσέξει τις εικόνες, να διαβάσει τα σχόλια, να μελετήσει τις πληροφορίες που παρουσιάζονται.

Τρία χρόνια μετά την έκδοση της *Χάρτας*, το 1800 (β' έκδοση 1810), ο Άνθιμος Γαζής, ο οποίος διατηρούσε αλληλογραφία με τον Barbié du Bocage, κυκλοφορεί στη Βιέννη τον δικό του *Πίνακα της Ελλάδος* (με εκδότη τον χαράκτη της *Χάρτας*, Φ. Μύλλερ) και τον –σπανιότερο– *Παγκόσμιο Άτλαντα*, καθώς και άλλα έργα γεωγραφικού και χαρτογραφικού χαρακτήρα. Ο *Πίνακας της Ελλάδος* δεν αποτελεί μια απλή ανατύπωση σε μικρότερες διαστάσεις της *Χάρτας*, αν και βασίζεται σε αυτήν. Ο Γαζής, εκτός από άλλες αλλαγές που κάνει, φτιάχνει έναν χάρτη με τις μισές σχεδόν διαστάσεις (104x104 εκ.), δεν κάνει καμία αναφορά στη *Χάρτα* και τον Ρήγα (προφανώς για λόγους ασφάλειας, ώστε να παρακάμψει την αυστριακή λογοκρισία), αφαιρεί πολλά από τα στοιχεία που φορτίζουν συμβολικά τη *Χάρτα* (π.χ. τις επιπεδογραφίες και τα νομίσματα) και τον προορίζει για εκπαιδευτική χρήση. Αν και ο υπόλοιπος χάρτης είναι σχεδιασμένος σε μικρότερη κατά το ήμισυ κλίμακα από αυτή της *Χάρτας*, ο Γαζής διατηρεί στην ίδια κλίμακα τον εμβληματικό τίτλο με τις συμβολικές παραστάσεις και τη γυναικεία μορφή. Κάνει όμως κάποιες πολύ χαρακτηριστικές αλλαγές: Προσθέτει πολεμικό κράνος, ασπίδα και δόρυ, μία σφαίρα δίπλα στο βιβλίο γεωμετρίας και αλλάζει το κείμενο στο βιβλίο που βρίσκεται στα πόδια της («τα τ' εισέπειτα ση κυβερνώμαι χειρί», στίχος από την τραγωδία *Αίας* του Σοφοκλή): το κείμενο απομακρύνεται από τα επί χάρτου ταξίδια που υπόσχεται ο Ρήγας και εστιάζει στη διακυβέρνηση των εικονιζόμενων χωρών μετά την απελευθέρωσή τους.

Μπορείτε να δείτε τον *Πίνακα της Ελλάδος* του Α. Γαζή στην ιστοσελίδα της Εθνικής Κεντρικής Βιβλιοθήκης της Φλωρεντίας BNCF:

<https://teca.bncf.firenze.sbn.it/ImageViewer/servlet/ImageViewer?idr=BNCF0003496582>

Τα τρία στάδια της απεικόνισης της θριαμβικής μορφής του τίτλου μπορεί να είναι ένα ιδιαίτερο θέμα συζήτησης στην τάξη, σε συνδυασμό με το Φύλλο εργασίας Νο 7 (Βρείτε τις διαφορές).

Σχετικό μέγεθος της Χάρτας του Ρήγα (210x200 εκ., ~1:600.000) και του Πίνακα του Γαζή (104x104 εκ., ~1:1.200.000). Με κόκκινο περίγραμμα είναι σημειωμένος ο τίτλος στους δύο χάρτες.

Ο τίτλος στη Χάρτα και τον Πίνακα. Εντοπίζονται οι προσθήκες του Γαζή.